

УДК 811.111'06'42'38

Яхонтова Т. В.

ЖАНРИ ЕЛЕКТРОННОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ПЕРІОД WEB 2.0

Статтю присвячено аналізу провідних соціокомунікативних і мовних характеристик жанрів електронної англомовної наукової комунікації періоду Web 2.0. Дослідження здійснено в межах жанроцентричного мовознавчого напрямку – лінгвістичної генології наукової комунікації.

Ключові слова: електронна наукова комунікація, неформальна наукова комунікація, жанр, лінгвістична генологія наукової комунікації, науковий блог, твіт-запис, Open Notebook (відкритий записник).

Яхонтова Т. В. Жанры электронной научной коммуникации: период Web 2.0. – Статья.

Статья посвящена анализу главных социокоммуникативных и языковых характеристик жанров электронной англоязычной научной коммуникации периода Web 2.0. Исследование осуществлено в рамках жанроцентрического языковедческого направления – лингвистической генологии научной коммуникации.

Ключевые слова: электронная научная коммуникация, неформальная научная коммуникация, жанр, лингвистическая генология научной коммуникации, научный блог, твит-запись, Open Notebook (открытая записная книжка).

Yakhontova T. V. Genres of electronic research communication: the Web 2.0 period. – Article.

The article analyzes main socio-communicative and linguistic characteristics of the Web 2.0 genres of English electronic research communication. The analysis is performed within the framework of a genre-centric linguistic approach – linguistic genology of research communication.

Key words: electronic research communication, informal research communication, genre, linguistic genology of research communication, scientific blog, tweet, Open Notebook.

Для сучасної мережі Інтернет характерна розвинена жанрова палітра, у тому числі й у сфері наукової комунікації, яка дедалі інтенсивніше реалізується у віртуальному просторі. Як і традиційні наукові жанри, комунікативні формати наукового спілкування в мережі Інтернет можна диференціювати на репрезентантів формальної та неформальної наукової комунікації.

Формальна наукова комунікація передбачає документальне фіксування наукової інформації, насамперед крізь форми публікації наукової літератури, загальноприйняті в ту чи іншу історичну епоху [4]. До формальних електронних жанрів належать дигітальні версії статей, монографій, дисертацій, підручників, які з'являються у віртуальному комунікативному просторі у форматі *pdf* або *html*. Такі електронні версії практично не відрізняються від паперових (можна лише говорити про специфіку рецепції друкованого тексту з екрану комп'ютера) і легко стають ними під час роздрукування.

Другу групу формальних жанрів віртуального наукового спілкування становлять електронні публікації статей на веб-сайтах відкритого доступу та спеціалізованих видавництвах. Ці тексти поступово стають гіпермедійними, трансформуються в комунікативні та інформаційно-пошукові середовища, роблять демонстрацію наукових результатів дифузною, процесуальною, змінюють характер і статус адресанта й адресата наукової статті [5, 137].

Неформальна наукова комунікація охоплює усні жанри міжособистісного спілкування (наприклад наукові бесіди, дискусії), письмові або електронні тексти різножанрової приналежності, у процесі дистрибуції яких було знехтувано конвенціями їх оп-

рилюднення («самвидав» статей в мережі Інтернет), та специфічні електронні жанри неформального наукового спілкування, що з'явилися наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. Хоча, як і у випадку з «паперовими» жанрами, можна виокремити різні класифікаційні принципи систематизації останніх. Проте найочевидніше вони поділяються на жанри епохи *Web 1.0*, які вже стали відносно традиційними (електронна пошта, персональні веб-сайти, електронні дискусії, форуми, списки розсилки) та жанри *Web 2.0*, створені на основі нових комунікаційно-технологічних платформ.

Період *Web 2.0* трактують як комплексний підхід до організації, реалізації й підтримки Web-ресурсів на основі платформ, які активно розвивають та покращують самі користувачі (що, на думку певних авторів, дозволяє говорити також про появу *Web 3.0*, *Web 4.0* та *Web 5.0* – на тій само технологічній основі). Віртуальному спілкуванню епохи *Web 2.0* притаманні такі риси [9]:

– поєднання різних комунікативних цілей, спрямованих на одночасну реалізацію й підтримку міжособистісних та інституційних стосунків;

– подальше зростання інтерактивності, широкі міжпрофесійні та міжкультурні можливості спільної участі й дій;

– стратегічне сприяння відкритому доступу до інформації та її оцінюванню;

– гіпермедійність, тобто експансія гіпертексту завдяки інтегруванню текстової субстанції з пікторальними засобами, аудіо- та відеофайлами.

– розвиток спільної лінгвокреативності, подальша риторична емансипація.

Неформальні електронні жанри періоду *Web 2.0* вживаються науковцями, озброїли їх но-

вими, ефективними можливостями контактів із колегами та самопрезентації в глобальному комунікативному просторі сучасної науки. Їх різнорівневі характеристики, однак, привернули на цей час обмежену увагу дослідників. Переважно досліджувалися лише контекстуально-комунікативні й деякі мовні аспекти наукових та освітніх блогів [6; 11; 12; 14].

Отже, метою статті є окреслення провідних соціокомунікативних та мовних особливостей наукових електронних неформальних жанрів періоду *Web 2.0*, які реалізуються англійською мовою – цією лінгва франка сучасної науки. Дослідження здійснено в межах жанроцентричного мовознавчого напрямку – *лінгвістичної генології наукової комунікації* [7] – на основі *загальнолінгвогенетичного аналізу*, який передбачає узагальнену лінгвокомунікативну характеристику обраних жанрів на основі результатів наявних досліджень та емпіричних спостережень дослідника [5, 136].

«Найяскравішим» репрезентантом наукових жанрів епохи *Web 2.0* є **науковий блог** (англ. *weblog, blog*) – тематичний варіант блогів, тобто модифікованих веб-сторінок, які містять датовані послідовні записи (пости, англ. *posts*) у зворотному хронологічному порядку, доступні в асинхронному режимі. Як і у випадку будь-якого жанру, формування блогів як нових комунікативних форматів пов'язане з модифікацією функціонально зумовлених обставин спілкування та їхніх характеристик, а також зі змішуванням публічного й приватного в житті суспільства, зумовленого впливом сучасних медіа. Новий дигітальний контекст уможливив існування блогів як *одночасно соціотехнічних середовищ та продуктів комунікації в цих середовищах* [8]. Завдяки новітнім медіа істотно змінився доступ до інформації та можливості самопрезентації людини в соціумі, миттєвого поширення будь-яких даних особистого життя. Це призвело до опосередкованого (за допомогою медіа) підглядання, своєрідного вуайєризму, а також до створення його антиподу, культури публічного «саморозкриття», або опосередкованого ексгібіціонізму [13]. Блоги виявилися адекватними жанрами-реакціями на нові ситуативні та контекстуальні умови, що й зумовило їх безпрецедентну популярність і вплив на способи соціалізації сучасної людини, у тому числі в науковій сфері.

Провісниками наукових блогів були так звані «блоги знань» (*knowledge logs* або *k-logs*), спрямовані на подання інформації та спостереження за об'єктами або подіями навколишнього світу. Їх корелятами в історичній перспективі вважають журнали-записники, де дослідники занотовували свої спостереження, думки, посилання, що стосувалися певної галузі знань [10].

Блоги, які ведуть науковці, стають дедалі помітнішими. Вони розміщуються на сайтах уні-

верситетів або на окремих порталах, створених спеціально для таких блогерів. Відомим, наприклад, є портал www.academicblogs.org, що слугує джерелом дослідження блогів, наведених у нашій статті. Жанрорелевантними текстовими складовими блогів є відомості про автора, власне записи (пости), жанрові елементи (відомості про автора, назви, врізи) та коментарі читачів.

«Відомості про автора» є одним із провідних структурних компонентів наукового блогу з широким діапазоном комунікативних можливостей самопрезентації – від наративних життєписів історичного характеру до біографій із фікціональними елементами й гумором («*John Wilkins is an eternal student, who thinks philosophy of biology is at least as interesting as politics...*»). Назви блогів переважно реалізуються номінативними синтаксичними конструкціями, які загально окреслюють тематику блогу та часто містять певні семантичні натяки (наприклад, *Adam Smith* – заголовок блогу економіста). Заголовок часто супроводжується додатковим мікротекстом – врізом, функціонально спрямованим на додаткову експлікацію семантики заголовку (наприклад: «*A journal of half-baked ideas about heuristics, biases, fallacies, and public policy, with occasional digressions*»). Сильна позиція [1], яку утворюють заголовок, вріз і біографія блогера, вирізняється досить примхливою взаємодією наукової термінології, різнопланових засобів гумору, самоіронії, інтригуючою та рефлексивною інтонаціями, причому таке поєднання може бути еkleктичним у межах одного блогу.

Пости є відносно незалежними текстами зі своїми заголовками, присвяченими переважно окремій темі, які можна класифікувати на пости-коментарі до наукових подій, явищ або ідей, пости-міркування на наукові теми, пости-описи наукових процесів, пости-розповіді про власну дослідницьку діяльність, пости-популяризації наукового знання. Окремим видом постів є записи на суто особисту тематику, які трапляються в загальному потоці науково-релевантного дискурсу блогу, а також записи публіцистичного спрямування, які апелюють до широкого інтелектуального загалу. Лідирують у блогах серед усіх розглядуваних наукових дисциплін коментарі до нових наукових подій, явищ або ідей. Комбінація різних стилів викладу в постах – дескриптивного, аргументативного, рефлексивного, наративного – утворює своєрідний дискурс наукового блогу, якому притаманні *семантична дифузність, відсутність чіткої тематичної акцентуації, стилістична контамінація*.

Категорія інтерперсональності – домінуюча жанрорелевантна риса наукового блогу, яка реалізується в його текстах за допомогою таких засобів:

1) концентрованого вживання особового займенника *I* (*we* у випадку спільного блогування),

що формує специфіку інтерперсональних стосунків «адресант – адресат» з акцентом на особі автора («*I orphan lots of my work. I can't remember how many I truly have abandoned, but right now there are two that I'll talk to people about...*»);

2) узагальнювального *we* як засобу побудови солідарних стосунків, створення спільної ідентичності з реципієнтами постів («*We really ought to ask ourselves, country by country: what can we threaten to withhold in retaliation?*»);

3) *you* в сполученні з такими риторичними стратегіями – індикаторами інтерактивності, як різноманітні питання й поради, адресовані читачам («*So how cool can you get? To figure it out you need the dry bulb temperature*»), запрошення до діяльності («*Consider, as above, our options on taking a stand in favour of or against Assange*»), прохання («*Maybe if you are supermotivated you can go to the previous post and work out how these definitions extend*»), пропозиції («*You need more information before you can interpret the evolutionary history of a particular characteristic*»);

4) вживання метатексту («*The purpose of these pages is to provide intelligent commentary on the successes, failures, and foibles of the American education establishment*»);

5) навмисного застосування засобів і прийомів, які роблять процес читання й сприйняття приємним, – яскравого зовнішнього оформлення, візуальних образів, аудіо-та відеофайлів, поєднання академічного стилю викладу з гумором, невимушеною інтонацією та «балаканиною» на загальні теми.

Водночас націленість авторів наукових блогів на спілкування з аудиторією є асиметричною, оскільки коментарі читачів, що періодично з'являються на сайтах блогів, кількісно й за обсягом значно поступаються авторським записам.

У жанрі наукового блогу відбувається конвергенція особистісних та професійних цілей з акцентуванням наукової діяльності блогера, що не потрапляє до кола офіційних наукових заходів. Це зумовлює формування дискурсивних рис, які реалізують свободу саморозкриття з відповідною вільністю вербальної реалізації, не обмежену загрозою несприйняття або критики. Тим самим блог науковця позиціонується як жанр *альтернативний*, що надає його автору можливість ухилитися від дотримання жорстких канонів інших наукових жанрів і створювати свій дискурсивний світ, у якому домінує дуальне его автора як науковця й людини, а також як жанр *лібералізаційний* та *опозиційний* до жанрів формального наукового спілкування.

Твіт-записи науковців (мікроблоги, англ. *tweets*) – це короткі текстові повідомлення обсягом до 140 символів, посилення яких уможливило соціально орієнтований інтернет-сервіс *Twitter*. Створений 2006 року, він нараховував у 2012 році,

за даними англійської Вікіпедії, понад 500 мільйонів зареєстрованих користувачів, які посідали приблизно 340 мільйонів повідомлень щоденно (з комп'ютерів або мобільних пристроїв). Існують також інші сервіси, які надають можливості мікроблогінгу, хоча *Twitter* є беззаперечним лідером, у тому числі в науковому мікроблогуванні.

Twitter поєднує характеристики й комунікаційні можливості соціальної мережі з особливою оперативністю, яка дозволяє користувачу швидко ділитися інформацією, подіями, думками з його зареєстрованими послідовниками (*followers*). Відповідно, характерними ознаками спілкування в *Twitter* є *експліцитна спрямованість на адресата* (на позначення якої можна застосовувати спеціальні символи) та *зосередженість на певній тематиці* (яку рубрикують за допомогою *hashtags* – слів або фраз, яким передують знаки #). Найважливішою ознакою цього жанру є надзвичайно високий ступінь *інтерактивності* [2], яка передбачає необхідність постійно перебувати в *Twitter* (настільки, наскільки це дозволяє часовий ресурс). Слід також відзначити таку його рису, як *публічність*, яку підтримує технологічна можливість *Retweeting*, тобто розсилання чужого твіт-запису іншим (користувачі, однак, можуть свідомо обмежувати свою публічність технологічними можливостями).

Провідною функцією наукового мікроблогування в мережі *Twitter* можна вважати комунікативну націленість на передавання найсвіжішої інформації й новин, перманентне тримання в «курсі наукових справ» своїх адресатів. Спектр функцій наукового *Twitter*-спілкування охоплює такі позиції: 1) інформаційну функцію; 2) власне комунікативну функцію – встановлення наукових контактів і подальшу соціалізацію в науковому середовищі; 3) організаційну – створення віртуальних наукових спільнот, об'єднаних специфічними інтересами, ініціація наукових подій; 4) самопрезентаційну та самопромоційну – творення власного науково-професійного іміджу, просування себе й свого наукового доробку на сучасному глобалізованому ринку науки.

Деякі із цих функцій можна проілюструвати, наприклад, двома твітами фахівця в галузі нових медіа К. Брауера (<https://twitter.com/chrisbrauer>): «*Interviewed for BBC Newsnight tonight on Prince Harry and the Sun. Digital Journalism merging public interest and interest of the public*»; «*Any heavy users of public cloud services out there? Looking to interview for high profile research project. Please get in touch!*»

Перший запис повідомляє про подію з життя науковця, яка свідчить про його заслуги та робить внесок у популяризацію галузі досліджень, у якій він працює, тобто реалізує інформаційну, самопрезентаційну й самопромоційну функції.

Комунікативним наміром другого твіту є встановлення контактів із зацікавленими колегами.

Твіт-записи науковців можуть мати і монологічний, і діалогічний характер (коли відбувається обмін репліками). Їх мовностилістичні особливості відбивають прагнення до економії мовних зусиль [3] крізь редуковані синтаксичні структури. Для твітів також характерне вживання поруч із науковою термінологією емоційно-забарвленої лексики й конструкцій, емотиконів і спеціальних символів, комбінування розмовних слів та виразів із науково-академічним стилем викладу.

Слід відзначити особливу *темпоральну специфіку* наукових твіт-записів, імplementовану за принципом «тут і зараз», завдяки якій *науковий процес максимально наближається до реального світу, розгортається в теперішньому часовому континуумі*. Завдяки своїм технологічним можливостям твітінг забезпечує ефект постійної присутності науковця в не обмеженому будь-якими кордонами соціокомунікативному науковому просторі, надає відчуття професійної задіяності, залучення до контактів з іншими, *повсюдності та обізнаності*. Він також дозволяє зафіксувати важливі моменти дослідницького пошуку й розповсюдити їх серед потенційно необмеженої кількості людей, тобто має науково-комунікативне значення.

Англійське словосполучення **Open Notebook** («відкритий записник») позначає як новий тренд у науковій діяльності, так і певний комунікативний формат, який можна трактувати як жанр. Це словосполучення було вперше вжито американським дослідником Ж.-К. Брадлі 2006 року (<http://drexel-coas-elearning.blogspot.com/2006/09/open-notebook-science.html>).

Назву цього руху, притаманного природничим наукам, утворено на основі використання слова й поняття *notebook* (записник, який науковці-природничники використовують у лабораторіях для ведення спостережень, занесення попередніх даних, опису деталей дослідницьких процедур тощо). Як нова комунікативна практика в науковій комунікації *Open Notebook* (точніше *Open Notebook Science*) полягає в оприлюдненні процесу дослідження, зокрема експериментів, даних, інтерпретацій отриманих результатів, в мережі Інтернет. Найважливіше в цьому те, що відбувається онлайн фіксація будь-яких складників дослідницького процесу, у тому числі «сирих» даних, невдалих експериментів, які ніколи не були б опубліковані, та пояснень, які виявилися некоректними.

Тим самим *Open Notebook Science* логічно продовжує рух відкритого доступу (який передбачає віртуальне опублікування наукових праць, доступне всім користувачам мережі Інтернет), доповнюючи його *демонстрацією реального творення науки в усіх його аспектах*. *Open Notebook Science* може реалізовуватися через блоги та вікі – веб-сайт, контент і структуру якого користувачі можуть змінювати за допомогою інструментів, що їх надає сам сайт.

Однак у вузькому сенсі *Open Notebook* є віртуальним жанром, що технічно реалізується на основі спеціальних платформ (наприклад, *LabTrove*), які дозволяють вести онлайн лабораторний записник. Його комунікативна мета полягає в динамічному зображенні процесу наукового дослідження. Структурно цей жанр охоплює пости-описи експериментів, міркування, додані файли з візуалізацією пропонованого контенту, різні коментарі. Жанрорелевантною семантико-структурною ознакою *Open Notebook* є процесуальність, плинність, відкритість, динамічність, яка передбачає подання певного наукового матеріалу, його вдосконалення, обговорення, іноді спростування. Це суттєво відрізняє *Open Notebook* від традиційних форматів наукової комунікації, де наукове знання подається як статичний результат, темпорально й локально відокремлений від процесу його виявлення або творення. Водночас його мовностилістичний аспект, на відміну від блогів, цілком корелює з науково-академічним функціональним стилем.

Отже, електронний канал комунікації та Інтернет як нове медіа-середовище породжують нові генологічні моделі наукової англomовної комунікації. Можна констатувати, що жанри неформальної електронної наукової комунікації періоду *Web 2.0* не лише розширюють комунікативні опції у сфері науки, а й заповнюють лакуну в науковій комунікації, уможливають *показ процесуальних аспектів створення наукового знання, які досі залишалися прихованими, а також суттєво долають відстань між адресантами й адресатами наукових творів, роблять їх співучасниками наукового пошуку*.

У контексті проведеного дослідження перспективним видається подальше вивчення мовного аспекту англomовних наукових жанрів епохи *Web 2.0*, оскільки, як справедливо зазначає О.І. Горошко, мовний чинник, Слово є системоцентричним у розвитку інтернет-технологій [2], принаймні на цей час.

Література

1. Арнольд И.В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста / И.В. Арнольд // Иностранный язык в школе. – М., 1978. – № 4. – С. 23–31.
2. Горошко Е.И. «Чирикающий» жанр 2.0 Твиттер, или Что нового появилось в виртуальном жанроведении / Е.И. Горошко // Вестник Тверского государственного университета. – Тверь, 2011. – № 3. – С. 11–21.
3. Каптюрова В.В. Структурна організація повідомлень у англомовних мікроблогах / В.В. Каптюрова // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – К. : Логос, 2011. – С. 164–171.
4. Мирский Э.М. Проблемы исследования коммуникации в науке / Э.М. Мирский // Коммуникация в современной науке / [Э.М. Мирский, В.И. Садовский]; под ред. Л.В. Блинникова. – М. : Прогресс, 1976. – С. 5–24.
5. Яхонтова Т.В. Жанри первинної наукової комунікації: сучасні тенденції розвитку / Т.В. Яхонтова // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету. Серія «Філологічні науки (мовознавство)». – Дрогобич, 2014. – № 1. – С. 135–140.
6. Яхонтова Т.В. Жанровые характеристики англоязычного научного блога / Т.В. Яхонтова // Филология и литературоведение. – М. : МНИЦ, 2014. – № 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://philology.snauka.ru/2014/01/653>.
7. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : [монографія] / Т.В. Яхонтова. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с.
8. Boyd D. A blogger's blog: Exploring the definition of a medium / D. Boyd // Reconstruction: Studies in Contemporary Culture. – 2006. – Vol. 6. – № 4. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/blogging_as_social_action_a_genre_analysis_of_the_weblog.html.
9. Campagna S. Introduction / S. Campagna, G. Garzone, C. Ilie, E. Rowley-Jolivet // Evolving Genres in Web-mediated Communication / ed. by S. Campagna, G. Garzone, C. Ilie, E. Rowley-Jolivet. – Bern : Peter Lang, 2012. – 337 p.
10. Herring S.C. Weblogs as a bridging genre / S.C. Herring, L.A. Scheidt, E. Wright, S. Bonus // Information Technology & People. – 2005. – Vol. 18. – № 2. – P. 142–171.
11. Kjellberg S. Scholarly blogging practice as situated genre: An analytical framework based on genre theory / S. Kjellberg // IRinformationresearch. – 2009. – Vol. 14. – № 3. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.informationr.net/ir/14-3/paper410.html>.
12. Luzón M.J. Bloggers' status and social presence in academic weblogs / M.J. Luzón // Constructing Interpersonality: Multiple Perspectives on Written Academic Genres / ed. by R. Loréz-Sanz, P. Mur-Dueñas, E. Lafuente-Millán. – Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2010. – P. 295–310.
13. Miller C.R. Blogging as social action: A genre analysis of the weblog / C.R. Miller, D. Shepherd // Into the Blogosphere / ed. by L. Gurak, S. Antonjevic, L. Johnson et al. – 2004. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/blogging_as_social_action_a_genre_analysis_of_the_weblog.html.
14. Sokól M. Metadiscourse and the Construction of the Author's Voices in the Blogosphere: Academic Weblogs as a Form of Self-promotion / M. Sokól // Evolving Genres in Web-mediated Communication / ed. by S. Campagna, G. Garzone, C. Ilie, E. Rowley-Jolivet. – Bern : Peter Lang, 2012. – P. 265–288.